

Padányi József[✧]

A Magyar Tudományos Akadémia külső tagja: Leone Andrea Maggiorotti táborszernagy*

DOI 10.17047/HADTUD.2025.35.1.90

Leone Andrea Maggiorotti (1860–1940) katonai pályafutását az első világháború és az arra való felkészülés határozta meg. Széleskörű műszaki érdeklődését és felkészültségét a katonai közúti közlekedés, a katonai repülés, a katonai műszaki támogatás egyaránt hasznát vette. A háborút követő évtizedekben pedig olyat alkotott, mely a mai napig alapvetőnek tekinthető a középkori várépítészetben. Az olasz várépítészeti és építők hatását kutatta és publikálta, akik és amely meghatározta a középkori várak stílusát, védőképességét és hatékonyságát. Munkásságát a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagságával ismerték el 1934-ben.

KULCSSZAVAK: katonai közlekedés, Kotor bombázása, erősítés, hadtörténelem, olasz várépítők

Major General Leone Andrea Maggiorotti, external member of the Hungarian Academy of Sciences

Leone Andrea Maggiorotti (1860–1940) had a military career defined by the First World War and the preparations for it. His broad technical interests and expertise were utilised in military road transport, military aviation and military technical support. In the post-war decades, he created something that can still be considered fundamental in medieval castle architecture. He researched and published on the influence of Italian castle architecture and builders having determined the style, defensive capabilities, and efficiency of medieval castles. His oeuvre was recognized with a corresponding membership of the Hungarian Academy of Sciences in 1934.

KEYWORDS: military transport, bombardment of Kotor, fortification, military history, Italian castle architects

✧ Nemzeti Közszerzői Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar –
National University of Public Service, Faculty of Military Science and Officer Training;
padanyi.jozsef@uni-nke.hu; <https://orcid.org/0000-0001-6665-8444>

* A tanulmány mutatvány a Magyar Tudományos Akadémia katonatagjait bemutató kiadványból, amely az MTA alapításának 200. évfordulójához kapcsolódva a Zrínyi Kiadó gondozásában lát napvilágot várhatóan ez év végén.
Ezúton köszönöm Zászlós Ágnes kutatómunkáját, mely nélkül az írás nem születhetett volna meg. Ugyancsak köszönöm Juhász Lilian minőségi fényképeit.

1. ábra.

**Leone Andrea
Maggiorotti
az 1930-as években**

(Forrás: Ferdinando Scala:
La Nunziatella nella Grande
guerra 1915–1918-i generali.
Associazione Nazionale Ex
Allievi Nunziatella, Napoli,
2021, 70–71.)

Katonai pályafutása

Leone Andrea Maggiorotti 1860. augusztus 26-án született Milánóban és 1940. február 4-én, Rómában hunyt el. Tanulmányait neves iskolákban végezte, 1875–1878 között a Scuola Militare Nunziatella padjait koptatta, ahol a középfokú általános képzés mellett, intenzív fizikai felkészítést kapott és katonai ismereteket szerzett. Az iskolában – amelyet 1787-ben alapítottak – olyan diákok tanultak, akik meghatározó személyiségei lettek Olaszországnak, mind politikai, mind katonai területen.

Mérnöki oklevelét a Politecnico di Milano-ban (Milánói Műszaki Egyetem) szerezte, A diploma megszerzése után a Királyi Hadsereg kötelékébe lépett, ahol 1879-ben mérnöki diplomát szerzett és a műszaki csapatok alhadnagyává nevezték ki. 1883-ban – már hadnagyként – a torinói tűzér- és katonai műszaki iskola erősítés és építés tanáraként szolgált. Tanárként tevékenykedett egészen 1887-ig. Ezt követően erődöket, ütegállásokat és utakat épített a piemonti Alpokban, s 1887–1900 között több fontos tanulmányt írt a harcterek erősítéséről. 1896-ban századosként tért vissza az iskolába, hogy 1902 októberében őrnagyként újra a csapatoknál szolgált. Előbb a vasúti dandárnál, majd a vezérkar intendánsosztályán dolgozott, ahol a gépkocsizó szolgálat létrehozásán fáradozott. Ez az újítás különösen fontos volt, mivel lehetővé tette, hogy a hadsereg motorizációjának úttörő szakaszán túllépjenek, és elindítsák a logisztika széles körű átalakításának folyamatát a lovas meghajtástól a gépesítettre. Az 1912-ik évi észak-afrikai háborúban ő volt az első, aki gépkocsival keresztülszelte a Líbiai-sivatagot. 1908 júniusában alezredessé, 1912 októberében ezredes léptették elő. 1910-ben a 6. műszaki ezredhez került, két év múlva pedig kinevezték a Torinói Akadémia parancsnokává, ahol 1915-ig dolgozott.

A 19. század végén kezdődött járműfejlesztés¹ hatását felismerve, a háborúban is hatékonyan alkalmazható járművek szakértőjeként szerzett hírnevet.

Az első világháború kitörésekor visszatért a szolgálatba, hogy a hadsereg főhadiszállásán a gépkocsizó szolgálat parancsnoka legyen. Mivel nagyon érdekelték a kor újításai, 1916-ban elhagyta ezt a beosztást, hogy átvegye a torinói repülési szolgálat

2. ábra.
Egyik első munkájának
a címlapja

(Forrás:
<https://www.abebooks.com/Lautomobile-benzina-impiego-nellesercito-Maggiarotti-Andrea/18421222155/bd>)

parancsnokságának vezetését. 1916. augusztus 24-én vezérőrnaggyá léptették elő, majd a Legfelsőbb Parancsnoksághoz csatolt légierő parancsnokaként visszatért a frontra. Ebben a szerepkörben, Douhet ezredes kíméletlen kritikája ellenére – aki nek nagyon szúrta a szemét, hogy leváltották és helyére Maggiarotti került – kiérdemelte a Savoyai Katonai Rend tisztikeresztjét (1917. október 6-i királyi rendelet) azért, ahogyan biztosította „a levegő uralását a Giulia fronton”. 1917-ben személyesen vett részt Belluno körzetében az osztrák légierő ellen végrehajtott támadásokban, ahol szemtanúja volt a neves olasz hadirepülő Arturo Dell’Oro bevetés közbeni halálának.²

A Nunziatella történetének egyik véletlen egybeesése folytán a rajtaütés egyik pilótája Mariano D’Ayala Godoy volt, Carlo fia, aki Maggiarotti diáktársa volt a Nunziatellában. Maggiarotti javaslata az volt, hogy Caproni Ca. 33 típusú, 450 lóerős repülőgépeket használjanak, amelyek a Gioia del Colle-i repülőtérrel indulva csapást mérnek az Osztrák–Magyar Monarchia akkori második legfontosabb haditengerészeti támaszpontjára.

Részese volt a Kotor kikötője ellen légitámadásnak is, 1917. október 4-én, amikor az olasz légierő bombázta a kikötőt. Október 4-én éjjel egy tucat olasz repülőgép szállt fel Gioia del Colle-ből, és a célpont felé vették az irányt, amelyre bombákat dobtak. A támadás jelentős kárt nem okozott, de Olaszországban nagy visszhangot kapott az akció, ugyanis a bombázóknak sikerült meglepni a védőket. A katori bevetésnek nagy visszhangja volt, hiszen egy bevehetetlennek tartott támaszpontot ért légitámadás.

1917 októberében Maggiarottit, Cadorna³ bizalmi emberét Rómába vezényelték a Hadügyminisztérium légiforgalmi főigazgatói posztjára. A következő év márciusában

1 Benzin üzemű gépekkel 1873-tól kezdve próbálkoztak a feltalálók. 1877-ben kapott szabadalmat Otto négyütemű benzinmotorjára. Az első benzinnel hajtott kocsit Benz készítette 1879-ben. Daimler 1895-ben nyert szabadalmat gáz és benzinmotorjára, és megépítette az első motorkerékpárt is. Oroszországban Kosztovics szerkesztett benzinnel hajtott motort, de támogatás nélkül, feledésbe ment a kezdeményezés. Az első jól használható, megfelelő teljesítményű, benzinmotorral hajtott autómobil Gottlieb Daimler készítette 1887-ben.

Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/A_k%C3%B6zleked%C3%A9s_t%C3%B6rt%C3%A9nete

2 A 83. olasz repülő század pilótája, légiharcban vesztette életét, 1917. szeptember 1-jén.

3 Luigi Cadorna (1850. szeptember 4. – 1928. december 21.) olasz hadseregtábornok, az első világháború idején az olasz csapatok főparancsnoka 1917 novemberéig, a caporettoi vereséget követő visszavonulásig.

visszatért a frontra a 3. hadsereg műszaki főnökeként, ahol 1919. március 25-ig maradt. A felszabadított területeken, Görzben a háborús károk felmérésével és a helyreállítási munkálatokkal foglalkozott, az illetékes minisztérium rendelkezésére állva. A C.d.A. (Igazgatótanács) tábornokává léptették elő, majd 1929-ben nyugállományba vonult. Szolgálatát a következő olasz és külföldi kitüntetésekkel ismerték el:⁴

Commendatore dell'Ordine della Corona d'Italia
 Ufficiale dell'Ordine dei Santi Maurizio e Lazzaro
 Ufficiale dell'Ordine militare di Savoia
 Croce al Merito di Guerra
 Croce d'oro per anzianità di servizio (40 anni)
 Medaglia ricordo della guerra 1915-1918 (4 anni di campagna)
 Medaglia commemorativa dell'Unità d'Italia
 Medaglia commemorativa italiana della vittoria
 Cavaliere Commendatore dell'Ordine di San Michele e San Giorgio
 Commendatore dell'Ordine della Legion d'onore (francia)
 Commendatore con spade dell'Ordine dell'Aquila bianca (szerb)

Tudományos munkássága – kutatások az olasz várépítőkről és várépítészetéről

Nyugállományba vonulását követően végleg Rómában telepedett le, s mint az angyalvári Műszaki Múzeum s az általa alapított Istituto di Architettura Militare Italiana igazgatója dolgozott tovább. Ebben az utóbbi intézetben gyűjtötte össze mindazt, ami a régi olasz várépítőmesterek bel- és külföldi alkotásaira vonatkozik. Erről a témáról számos tanulmányt írt. Elkészítette az olasz várépítők lexikonát, és egymásután bocsátotta nyilvánosságra kutatásainak fontosabb eredményeit. Az 1930-as évek első felében a *Hadtörténelmi Közleményekben* is több alapos tanulmánya jelent meg, például Győr váráról (1933), Pietro Ferabosco működéséről (1933) és a magyarországi hadiépítészetéről (1935).

Életének főműve az *Architetti e architetture militari* című, számos kötetre tervezett nagy munka lett volna. De csak két kötet készült el, a Spanyolországról szóló harmadik már csonkán maradt. Ezzel együtt a nemzetközi szakirodalom a mai napig alpműként kezeli ezeket az írásokat.⁵ Különösen fontos magyar szempontból a második kötet, melyről Gyalóky Jenő így ír: „Az olasz kormány 50 kötetre terjedő hatalmas kiadványban örökítette meg mindazt, amit az olasz szellem külföldön valaha alkotott. A nagy munka negyedik sorozatának, vagyis az olasz hadiépítések külföldi működésének megírására, Maggiorotti tábornaszemagya, a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja kapott megbízást. Most jelent meg ennek a sorozatnak II. kötete, mely csaknem kizárólag Magyarországgal s a magyar várakkal, főként pedig keletkezésük és továbbfejlődésük történetével foglalkozik, tehát olyan tárggyal, amelyhez minálunk ilyen rendszeresen senki se nyúlt [...] A tudós szerző, aki már a békevilágban a torinói műszaki katonai akadémia parancsnoka volt, ezen a téren elsőrangú szaktekintély.

4 Scala 2021, 70–71.

5 Domokos 1998 és Гриненко 2023, 87–90.

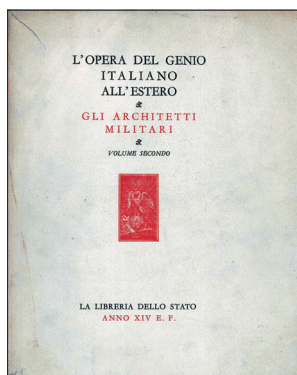
Maggiorotti tábornagy 137 olyan olasz katonai építész sorol fel, életrajzi adataival együtt, akik itt dolgoztak minálunk Magyarországon. Csak a leghíresebbeket említjük közülük: Alessandro da Vedano, Francesco Antonelli, Ottavio Baldigara, Francesco Benigno, Antonio da Bufalo, Pietro Ferabosco, Paolo da Mirandola, Domenico Ridolfini, Paolo Santini, Achille Tarducci, Francesco Wimes.

A szerző beható forráskutatások alapján azt is megállapítja, hogy Nagymagyarország területén 121 olyan vár, várkastély vagy kulcsos város volt, amelynek terve, építése vagy átalakítása olasz mesterek nevéhez fűződik. Fontosságuknak megfelelően, többé vagy kevésbé részletesen írja le őket s egyik-másik fejezet, így például a Budaváráról, Győrről és Egerről szóló, számos képpel és alaprajzzal bővített valóságos kis monográfiává szélesül. Az olasz hadiépítésszek működésének többi színhelye közül megemlíti Pozsonyt, Érsekújvárt, Komáromot, Kanizsát, Szolnokot, Szegedet, Székesfehérvárat, Kassát, Szatmárt, Váradot, Lippát, Temesvárt, Kolozsvárat, Gyulafehérvárat, Besztercét és Nagyszebent.

Maggiorotti tábornagy őszinte barátja Magyarországnak és nemzetünknek s ez a rokonérzése különben szigorúan tudományos jellegű könyvből is lépten-nyomon kicsendül. A legnagyobb köszönettel tartozunk neki nagy munkájáért, amelyben olyan alaposan világítja meg a hajdani magyar–olasz kapcsolatokat legkevésbé ismert oldalát.”⁶

3. ábra.
*A háromkötetes mű
második kötete,
melyben a magyar
várakról is szó esik*

(Forrás:
<https://www.abebooks.com/architetti-militari-architettura-Volume-Leone-Andrea/32028342170/bd>)

Maggiorotti 1934-ben Berzeviczy Albert tiszteleti tag, Balogh Jenő és Lukinich Imre rendes tagok, valamint Pilch Jenő, Iványi Béla és Gyalóky Jenő levelező tagok ajánlották a Magyar Tudományos Akadémia II. osztálya külső tagjának: „Leone Andrea Maggiorotti olasz kir. tábornagy, a római »Istituto di Architettura Militare Italiana« igazgatója. Maggiorotti tábornagy már évek óta igen alaposan foglalkozik magyar hadtörténelmi kutatásokkal s az Akadémia kiadásában megjelenő *Hadtörténelmi Közleményeknek* is egyik munkatársa. Maggiorotti tábornagy kutatásai és megállapításai ezen a téren igen nagy haladást jelentenek, és mindenképpen hézagpótlóak is, mert a magyar várak építéstörténete vagy nagyon homályos, vagy teljesen ismeretlen s legtöbbször azt se tudjuk, hogy kinek a tervei alapján épültek.

6 Gyalóky 1936, 297–299.

Maggiorotti tábornaszemagya lelkes barátja Magyarországnak és a magyar nemzetnek. Meg vagyunk róla győződve, hogy az akadémiai tagságban nagy megtiszteltetést és egyúttal további buzdítást is fog látni magyar tárgyú kutatásainak folytatására.”⁷

Maggiorotti Rómában halt meg 1940. február 4-én. Végő nyughelye is itt található, a Cimitero del Verano temetőben.⁸

Gyalókai Jenő az MTA rendes tagja – korábbi ajánlója – így búcsúzott tőle: „Magas termetű, erős, egészséges ember volt, nagy, korát meghaladó szívós munkabírással és törhetetlen munkakedvvel megáldva. A múlt év decemberében kezdődött, végzetessé vált betegsévéig szakadatlanul dolgozott, abban bizakodva, hogy megkezdett nagy művét be is fejezheti. A sors mást határozott: kiütötte kezéből a tollat. Maggiorotti tábornaszemagya Magyarországnak és a magyar nemzetnek őszinte, igaz barátja volt. Történelmünket szorgalmasan és alaposan tanulmányozta s mindenkor kíméletlenül ostromozta hazánknak a trianoni békeparancs okozta esztelen és galád megcsönkítését. Hitt Magyarország feltámadásában s nagy örömmel üdvözölte a Felvidék egy részének s Kárpátaljának az anyaországához történt visszacsatolását. Akik ismerték ezt a nagytudású és vasszorgalmú s mindemellett kedves, közvetlenmodorú férfiút, kegyelettel őrizzük meg emlékét.”⁹

4. ábra.

**A Maggiorotti család
sírboltja Rómában**

(Forrás: A képet készítette:
Juhász Lilian)

7 Magyar Tudományos Akadémia Tagajánlások 1934. Kézirat gyanánt. Budapest, 1934.

8 Vecchio Repatro XIX. Riquadro 37. tomba, numero 173.

9 Voinovich 1940, 309–310.

Válogatott művei

Automobili offensivi. Conferenza fatta ai corsi automobilistici per ufficiali nel 1908 e 1909.
Roma

L'Automobile a Benzina e il suo impiego nell'Esercito. Milano, 1915.

La figurazione bellica nell'arte antica. Estratto originale dalla rivista „Esercito e Nazione”, fasc. IV, 1926.

L'automobile a benzina. Roma, 1927.

L'espressione del dolore nella pittura bellica. Esercito e Nazione, gennaio 1927, 33–39.

Gli ingegneri militari italiani all'estero. Milano, 1930.

Gli architetti militari italiani in Ungheria e specialmente ad Agria. Rivista d'Artiglieria e Genio, 1930, 1158–1187, 1167–1168.

Torri e castelli medioevali nella campagna romana. Roma, 1930.

Chiese fortificate. Esercito e Nazione. Roma, 1931.

La fortezza di Giavarino in Ungheria ed i suoi architetti militari italiana specialmente Pietro Ferabosco. Roma, 1932.

Le fortezze di Temesvár e di Lipa in Transilvania. Roma, 1933.

Le fortificazioni di Buda e di Pest e gli architetti militari italiani. Roma, 1934.
(társszerző: dr. Florio Banfi)

Győr vára. *Hadtörténelmi Közlemények, 34 (1933): 1–45.* (társszerző: dr. Florio Banfi)

Breve dizionario degli architetti ed ingegneri militari italiani. Roma, 1935,
4to brossura, pp. 64 con ill. 18,5 x 13 cm - pag. 464.

A hadiépítészet Magyarország történetében.
Hadtörténelmi Közlemények, 36 (1935): 1–40.

Architetti militari italiani in Portogallo.

In: Relazioni Storiche fra l'Italia e il Portogallo-Memorie e Documenti.
Roma, Reale Accademia D'Italia, 1940, 421–432.

Le origini della fortificazione bastionata e la guerra d'Otranto. Roma, 1931.

L'opera del genio italiano all'estero. Gli architetti militari. Roma, 1932.

Vol. I: *Medio Evo*

Vol. II: *Gli Italiani nell'Architettura Militare dell'Epoca Moderna e Contemporanea.*
Roma, 1936.

Vol. III: *Gli Architetti Militari Italiani nella Spagna, nel Portogallo e nelle loro Colonie.*
Roma, 1941.

Pietro Ferabosco. *Hadtörténelmi Közlemények, 34 (1933): 157–173.*
(társszerző: dr. Florio Banfi)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Domokos György 1998. Egy itáliai várfundáló mester Magyarországon, a XVI. század második felében. Ottavio Baldigara élete és tevékenysége. *Hadtörténelmi Közlemények* 111 (4):
- Гриненко Леоне Андреа 2023. Маджоротти и его описания средневековых памятников Крыма. VII Всероссийская научная конференция с международным участием «Потемкинские чтения». Севастополь, 87–90.
- Gyalókey Jenő 1936. Leone Andrea Maggiorotti: Architetti e architetture militari. II. kötet. *Protestáns Szemle*, 45 (1–12): 297–299.
- Magyar Tudományos Akadémia Tagajánlások 1934. Kézirat gyanánt. Budapest.
- Scala, Ferdinando 2021. *La Nunziatella nella Grande guerra 1915–1918-i generali*. Associazione Nazionale Ex Allievi Nunziatella, Napoli.
- Voinovich Géza (szerk.) 1940. *Akadémiai Értesítő*, I. kötet 1940. Budapest, 309–310.
- <https://www.abebooks.com/Lautomobile-benzina-impiego-nellesercito-Maggiorotti-Andrea/18421222155/bd>
- <https://www.arditomilitarystore.it/fornitura-per-la-nunziatella/>
- https://hu.wikipedia.org/wiki/A_k%C3%B6zleked%C3%A9s_t%C3%B6rt%C3%A9nete
- <https://www.abebooks.com/architetti-militari-architetture-Volume-Leone-Andrea/32028342170/bd>